

MIGRAZIOA ETA BABESA

MUGARIK GABEKO ESKUBIDEAK: MUGARIK GABEKO ABESTIAK

JATORRIARI BURUZKO INFORMAZIOA

Proposamen didaktiko honen jatorria **Munduak elkarlotuz** nazioarteko proiektuan datza. Aspaldiko partez, irakasle askok eskatu izan digute **Munduak elkarlotuz** proiektuaren sareko plataforman agertzen ziren jarduerak eskura izateko aukera, online-ko jardueraren egutegia eta beste hainbat eskolarekiko prozesu kooperatiboa zeinahi zela ere, nork bere ikastetxean autonomia osoz betearazi ahal izateko.

Oraingoan, animazioei, ildo nagusiei eta eduki-mailei eutsi egin diegu eta, gainera, jarduerak testuinguru berrira egokitu ditugu, zeuen lanak ondore onak izan ditzan.

Gida hau irakurtzea gomendatzen dizuegu, horrek jarraibideak emango dizkizuelako, bai hemen proposatzen diren jarduerak garatzeko, baita ideiak ere, hainbat gai eta aspektutan sakontzeko.

www.conectandomundos.org

Aurkibidea

Animazioa, laburturik. Helburu eta aztergaiak ____ 3

Helburuak _____ 4

Edukiak lehenestea _____ 4

Animaziorako istorioa _____ 4

**Jarduerak garatzeko
jarraibide metodologikoak** _____ 5

Nikolina dut izena _____ 5

**Zergatik mugitzen gara
pertsonak munduan barna?** _____ 8

Gizaki guztiok ditugu eskubideak _____ 12

Mugarik gabeko eskubideak _____ 14

Mugarik gabeko abestiak _____ 15

Irakurgai interesgarriak _____ 16

**Hitz egin dezagun zurrumurruez, mitoez,
gertakariez eta... albiste ez diren gertakariez** ____ 16

Oinarrizko egiturak ikaskuntza kooperatiboan _ 18

Glosarioa _____ 22

Baliabide osagarriak _____ 25

Animazioa, laburturik. Helburu eta aztergaiak

Munduan barrena mugitzeko eskubidea gizaki guztioi zor zaigu, giza fenomeno hori denboraren hastapenetatik dator. Egunero, betidanik, milaka pertsonak bidaiatzea erabakitzen dute mundua ezagutzeko, lana bilatzeko, aukera berriak topatzeko... beste gizaki asko aldatzen dira lekuz, beren burua eta izaki maiteena arriskuan ipintzen dituzten gatazka edo bestelako arrazoietatik ihes egiteko.

Egun, mundu zabalean ia hirurogei milioi gizakik bizi behar izaten dute etxetik urrun. Nazio Batuen erakundeak dioenez, zifra horrek marka guztiak hautsi ditu Bigarren Mundu Gerraz geroztik. Azken urte hauetan lau milioi pertsona baino gehiagok Siriatic alde egin behar izan dute, gerrate zibilari –beste hamaika gatazka armatutan gertatzen den bezala– edo bizirik irautea arriskutan jartzen duten bortizkeria eta muturreko pobrezia ihes eginez.

Fenomeno horren aurrean, Garapen Jasangarriko Helburuen barnean, gizakien migrazio eta mugikortasun ordenatu, seguru, erregular eta arduratsua bideratzeko erronka finkatu du nazioarteko komunitateak, ongi planifikatu eta kudeaturiko migrazio-politiken aplikazioari esker, besteak beste.

Eskubideei mugarik ez izeneko proposamen honekin derrigorrezko migrazioaren kausak eta migratzen ari diren pertsonengan eragina duten faktoreak aztertzeke lanabesak eskaini nahi ditugu; horri esker, konpromiso handiagoa exijitu ahal izango da giza eskubideekin, herritarren segurtasunarekin, garapen jasangarriarekin eta gatazka armatuen prebentzioarekin, gizaki guztiei zor zaien bakezko bizitza duina izateko eskubidea bermatzeko.

Helburuak

- Etxea, familia eta lurraldea utzi behar izatean, pertsonen bizi dituzten sentimendu eta emozioak azalaraztea.
- Muga (ikusgai zein ikusezin) kontzeptua aztertu eta ulertzea; baita, ahal den neurrian, indarrean diren muga-motak: geografikoak, politikoak, sozialak eta emozionalak.
- Pertsonak bizi nahi duen toki eta herrialdea hautatzeko duen eskubidea ezagutzea.
- Aniztasuna, aberaste pertsonal eta sozialaren elementutzat jotzea, identitate-ikuspegi inklusibotik.
- Harrera eta enpatiazko jarrerak sustatzea.

Edukiak lehenestea

- Muga ikusgai eta ikusezinak.
- Etxea, familia eta lurraldea utzi behar izatean, pertsonen noizten dituzten sentimendu eta emozioak.
- Aniztasunaren aberastasuna eta enpatia.
- Askatasunez lekualdatzeko eskubidea.
- Zergatik lekualdatzen gara gizakiok?
- Eskubideak urratzea.
- Migratzaile, errefuxiatu... eta beste hitz batzuen esanahia. Imajinario kolektiboa.

Animaziorako istorioa

- Nikolina, gerragatik beren herrialdetik alde egin eta orain Estatu Batuetan bizi den familia kroaziarreko alaba da. Neskaren familiaren historiak aukera emango digu denok lehenaldian migratzaile izan garela begi-bistan uzteko.

Jarduerak faseka garatzeko jarraibide metodologikoak

Nikolina dut izena

Eskubideak eta mugak.

Nikolinaren historia eta gelako elkarrizketa

Kapituluka antolaturiko istorio honetan oinarrituta, gelan egingo den irakurketa edo narrazioa ulertarazteko galdera sorta bat proposatuko dugu hemen. Era berean, pertsonaiek egoera desberdinetan nozitzen dituzten sentimendu eta emozioen inguruan elkarrizketa eta gogoeta egitera bultzatuko gaituzten galdera batzuk ere proposatuko ditugu.

Nikolinaren istorioak hiru helburu ditu, hara: ume bakoitzaren errealitatearen eta istorioaren artean zubiak eraikitzea, migrazioa eguneroko gertakaria dela eta gizateriaren historian migrazioak beti izan direla erakustea eta, hirugarrenik, munduan milioika pertsonak une hauetan bizi duten egoera modu enpatikoan agertzea. Neska-mutil askok errealitate hori komunikabideetatik bakarrik ezagutzen dute, gehienetan, pertsona errefuxiatu, migratzaile eta antzekoez ideia negatiboak izaki. Nikolina eta bere familiaren istorioari esker, gauza askotaz hitz egiteko aukera izango dute aurrerantzean: aniztasunaz eta ezberdina izateko eskubideaz, errespetuan oin harturik “besteak” deskubritzeaz, elkarrengandik ikastearen positibotasun eta aberastasunaz, etab.

Aztergaietan agertzen diren kontzeptu asko konplexuak direnez, hitz jakin batzuk gorriz idatzirik agertuko dira testuan. Kolore desberdintasun horrek hitzen oinarritzko glosariora eramango du ikaslea, bertan esanahia azaltzeko. Informazio zabalagoa behar dutenek, berriz, hiztegi osatuago eta espezializatuagoetarako bi lokarri eskura izango dituzte.

Identitatez ari garela...

Lehen kapitulu honetan Nikolinak familia aurkeztu eta bere jatorriaz, orainaldiaz eta etorkizunaz hitz egingo digu. Munduak elkarlotuz-en parte hartzen duten neskato-mutiko asko bezala, Nikolina ere herrialde jakin bateko herri jakin batean jaio da, baina bere familia beste jatorri desberdinetatik dator.

Hemen komeni da bai identitate kontzeptuari, bai neska-mutilen bizipenei arreta jartzea —gaztetxo horiek nerabezaroan sartzen ari baitira—, baita gertatzen diren tentsioei ere. Xede horrekin, bi irakurgai proposatuko dizkizuegu: batetik, Amin Maalouf-en *Identidades asesinas* liburuko testu bat eta, bestetik, Jaume Funes eta Miquel Àngel Essombaren hausnarketa bat, nerabeen arteko konfrontazioez eta migrazioen ondoriozko tentsioez.

“Identitatea elementu mordoa da eta hamaika kidegok osatuta dago, baina konbinazio berbera bi pertsona diferentetan behin

ere gertatzen ez denez, identitate pertsonala bakar eta konplexua da beti. Jende askoren iritziz, zeinahi zirkunstantziatan kidego horietako bat gainerako besteak baino garrantzitsuagoa da (batzuentzat, nazioa; beste batzuentzat, erlijioa, gizarte-klasea edo hizkuntza) baina horietako bat ere ez da gailentzen era absolutuan. Nolanahi ere, maiz geure burua kidego nabarmeneko hartzeko joera izaten dugu, ezaugarri hori definitzeko egokiena iruditzen ez bazaigu arren. Identitatea ez zaigu ematen behin betirako: aitzitik, bizitzan zehar osatuz eta taxutuz joaten gara gu, izan ere, kidego gehienak ez baitira herentziaz hartutakoak, ikasitakoak baizik. Azkenean, pertsona baten kidegoak determinatzen duena, batez ere, beste pertsonen eragina izaten da, bai lagunena, gertukoena, baita gure aurrean ditugun arren, lagun ez direnena ere. Finean, dio Maaloufek, identitatea ikurren kontua eta, areago, itxuren kontua denez, identitatearen kontu guztian elementu sinbolikoek (hasi hizkuntzatik eta mitoetaraino, hasi literaturatik eta bandera guztietaraino) eginkizun biziki adierazgarria dute.”¹

Nerabeen arteko konfrontazioak eta migrazioen ondoriozko tentsioak²

“Nerabeen eta gazteen jokabide askoren barne-logika norbera besteengandik bereizteko premia da, helduekin nahasteko aukerarik ez emateko, multzo homogeneotzat hartua ez izateko. Helduok bezalakakoak ez direla eta, beraien artean ere, oso desberdinak direla argi eta garbi utzi behar dute. Haien harreman gehientsuenak bereizleak dira: taldeka bildu eta taldeak desegitea, elkarri ez ikusiarena egin eta aurre egitea, nor diren eta nor ez diren argi uzteko.

Gehien-gehienetan, bereizteko seta horrek bizi-estiloen osagaiak baliatzen baditu ere, maiz baliatzen dituen ezaugarrietako batzuei helduen taldeak berariazko balio sinbolikoa egozten die. Horixe da, adibidez, kolektibo jakin batzuetan, norbere burua nazio jakin bateko kideatzat hartzea.

Emigratu berrien aniztasunean, presentziak aurka-egite horietako batzuk eraldatu eta bere tokitik ateratzen ditu. Kanpotik etorri diren kolektiboen artean arerioa identifikatzeko xedez, “hitzarmen nazional” moduko bat lortzea ez da zaila: “mairuak” edo “gusanoak” denen etsai bilaka daitezke, aise asko.

Hezkuntzako erronkak atzematen ahalegintzeko unean, ezinbestez bereizi beharko genituzke neska-mutilen arteko harreman bereizleen mota nagusiak: konfrontazio hutsa eta bazterketa. “Bertako” neska-mutilak beren identitate alorreko eragozpen asko konpontzen ari dira definizio eta —beraien esanetan, hemengoak ez direnekiko— konfrontazio baztertzailetan oin harturik. Prozesu horiek lantzen direnean bizi-estiloekin eta elkarbizitzako harremanetako tentsioekin loturiko kontuak balira bezala, errazago da osagai arrazistadun bazterketa ez bihurtzea. Kontraesan eta egonezinen mundu batean bizi dira eta hori, “errua” egozteko moduko pertsonaien aldera amiltzen da.

1. Ekarrita hemendik: Identidades asesinas, Amin Maalouf, 1999.

2. Iturria: Jaume Funes eta Miquel Àngel Essomba, Construint identitats. Espais i processos de socialització dels joves d'origen immigrat. Fundació Jaume Bofill, 2004.

Alderantziz ere gertatzen da, ordea. Konfrontazio-intererlazioak bultzatzen gaitu ikusten gaituzten eraren arabera identitateak osatzera. Jatorri immigratzaileko nerabeak dira gainerako nerabeek baimentzen eta behartzen dutena, isolamenduaren eta bazterketaren aurkako erreakzio modura, gutxienez. Nerabeek baimendu eta beharturiko eraz gainera, helduek (irakasleek, adibidez) kontsideratzen dituzten bezala dira. Helduek eginiko bereizketak bertoko nerabeek baliatu eta indartu egiten dituzte eta, ondorioz, karga negatiboa areagotu egiten da.”

Harresiez ari garela...

Istorio honen bidez *muga* (eragozpen, oztopo) kontzeptua sartu da, aztergai. Hor, muga naturalak azpimarratuko ditugu, gizakiak antropologikoki biziguneka (laku, ibai, mendi, mendilerro, etab.) bereizten dituztenak. Era berean, oztopo edo eragozpen natural horiek gainditzeko berariaz eraiki diren gauzak aipatuko ditugu: zubiak, bideak, etab.

Argazkien laguntzaz, guk eraikitzen ditugun harresiez (itxiturak, langak, hormak, burdin hesiak, etab.) hitz egingo dugu eta, noski, debatea sortuko da harresi horien eginkizunaz eta geure burua babestuta sentitzeko dugun premiaz. Hori aprobetxatuko dugu, harresi horiek guztiak ikusezinak diren arren, gizakiak bereizten dituzten baina ikusten ez diren bestelako harresiak ere badirela azaltzeko: distantziak ezarritakoa, esate baterako, teknologiarik eta garraiobideei esker (hegazkina, tren, autopista, etab.) gainditu dugu. Badira elkarrengandik apartatzen gaituzten harresiak ere: lagun batekin haserretzea, hizkuntza desberdinetan mintzatzearen ondorioz elkar ez ulertzea, belaunaldi desberdinen artekoak, etab. Baliteke muga kultural, sozial edo ekonomikoen adibideak agertzea, kontzeptua aipatu gabe ere. Adibidea edozein dela ere, garrantzitsuena da formula edo adibideak ezartzea; hauek, batetik, “gaindiezineko bereizketa” desmitifikatuko dute eta, bestetik, bereizketa beharrezkoa ez dela argi eta garbi frogatuko dute, hots, nahasketa bizitza, aniztasuna, ikasketa dela.

Orain edo geroago agertuko da *muga politiko* kontzeptua. Muga, herrialde baten amaiera adierazten duen lerro konbentzional hutsa dela esango dugu. Muga batzuk era fisikoan daude finkatuak (harresiak, itsasoa), baina ez beti. Herrialdeek, elkar hartuta normalean, beren mugak noraino iristen diren finkatzen dute; muga hori gaindituta, ondoko herrialdearen eremuan sartzen gara.

Mugaren definizioa: “*Horrela deitzen zaie lurralde jakin bateko (herrialde, estatu, udalerrri, etab.) ertzetan dauden lerroei: hauek, bi eskualderen arteko lur, aire eta ur atalak finkatzeko sortuak izan dira. Lur-mugapenak ez ezik, gobernu jakin batek bere lurraldean dauden lur-atalen gainean duen jurisdikzioa ere hartzen da aintzat; **lurralde horretatik kanpora gertatzen dena auzo-estatuaren auzia izaten da.**”³*

3. Iturria: <http://conceptodefinicion.de/fronteras/>

Muga kontzeptuaren definizio hau emanik, azken esaldia letra lodian agertu dugu, honelako definizioetan helarazi ohi den mezua azpimarratzeko. Munduak elkarlotuz-en eta garapenerako hezkuntza-proposamen didaktiko gehienen helburua, hain zuzen, bestearekiko (auzo-lagunarekiko) axolagabekeria edo utzikieriazko planteamendu horren kontra-kontrakoa da. Argumentu hori honela laburtzen da: **“Gizakiok hezteak, ezer gerta ez dakigun arrotz” (Gimeno Sacristán).**

Elkarrizketa egitean kontuan izateko aholkuren bat

Elkarrizketari heldu aurretik garrantzitsua da ikasleek argi edukitzea, pertsona askori beren jatorriaz mintzatzea, alde egiteko arrazoiak aipatzea etab., oso kontu pertsonal eta intimoak iruditzen zaizkiela. Ezinbestekoa da galderak errespetuz eta sentiberatasunez egitea. Gertuko pertsonak edo ezagunak izan arren, oso litekeena da haiek jendaurrean behin ere azaldu ez izana zergatik ihes egin zuten. Ikasleari ulertarazi behar zaio etxea eta etxeak uzteko erabakia hartzea ez dela erraza, gehienetan familia eta gizaki maiteenganako eskuzabaltasunezko egintza dela. Elkarrizketa, pertsona migratzaile edo errefuxiatuen errealitatearen inguruko mezu kaltegarri eta faltsuak orekatzeko modu bat da.

Zergatik mugitzen gara gizakiok munduan barrena?

Etxea, familia eta herria utzi behar izatean gizakiek nozitzen dituzten sentimendu eta emozioak

Zergatik lekualdatzen gara?

Enpatia eta aniztasunaren aberastasuna

Nola partekatu etxean eginiko elkarrizketak

Non jaio zinen?

Non jaio ziren zure aita eta ama?

Non jaio ziren zure aitona-amonak?

Zure seniderik bizi izan al da oraingo bizitokia ez den beste nonbait?

Beste nonbaiteko pertsonarik ezagutzen al duzu? Nongoa da?

Zergatik alde egin zuen bere herri, hiri edo herrialdetik?

Nola sentitu zen alde egitean?

Nola alde egin zuen? Norekin joan zen?

Nola sentitu zen leku berrira iristean? Egokitzea gogorra egin al zitzaion?

Jaioterrian bizi ez de pertsona ospetsurik ezagutzen al duzu? Nongoa da? Zergatik gustatzen zaizu?

Hasieran, gelako ikaskide guztiek hartuko dute parte eztabaidan, lehen galderei dagokien informazioa partekatzeko, eta beste herrialde edo lurralde batean bizi izan den norbaitekin hitz egiteko aukerarik ikertuko dugu.

Informazioa jasotzeko, horma-irudi erraldoia biltzeko paperarekin egin dezakegu, gela bost kideko taldetan banatuta. Talde bakoitzak bildu duen informazioa partekatuko du eta, hormakoan, hauxe apuntatuko du:

- Bere senideen jaioterria:
- Pertsonen herri, herrialde edo lurraldetik alde egiteko dituzten arrazoiak.
- Alde egitean, pertsonen nozitzen dituzten sentimenduak.
- Leku berrira iristean, pertsonen nozitzen dituzten sentimenduak.

Informazioa bildutakoan ozen irakurriko da, nor bere ondorioak atera ditzan, alde egiteko izan zituen arazoiez eta nozitu zituen emozioez. Egiazko eta gertuko pertsonen bizipenak ezagutzea lagungarri izango da migrazioa ohiko gertakari natural gisa bizitzeko.

Pertsona errefuxiatu, desplazatu edo migratzailea?

Bideo honek aukera emango digu pertsona errefuxiatu, migratzaile eta desplazatutzat ulertzen dugunaren arteko desberdintasunak azaltzeko. Bestetik, gizakiak munduan barrena zergatik lekualdatzen diren aztertuta, kausa horiek eta familiekin eginiko elkarrizketetan jaso dugun informazioa bat datozen ere egiaztatu ahal izango dugu. Gogoan izan, gida honen amaieran dagoen hitzen glosarioa balia dezakezuela, zeinahi zalantza argitu behar izatekotan. Bideoa ikusi aurretik, ikaslearen aurretiazko kontzeptuak azaleratzea komeni da, ondoren kontrastatu ahal izateko.

Bideoa talde txikitan ikusi ostean, erantzun galdera hauei:

- Bideoaren arabera, zein dira gizakiok mugitzera bultzatzen gaituzten arrazoiak? Bideokoak eta, jardueran, familiek adierazten dituztenak bat al datoz?
- Zein alde dago pertsona errefuxiatuaren, migratzailearen eta desplazatuaren artean?
- Pertsona errefuxiatu guztiak migratzaile al dira?

Gelan bertan eta hortik kanpora, aniztasunaren balioaz

Aniztasunaren gestioa hezkuntza sisteman

“Aniztasunaz arduratzeak esan nahi du gizarte denetan kultura desberdinak bizi direla, gizarte klaseak, talde etnikoak, generoak, orientazio sexualak, lurraldeak eta beste faktore askok eraginik.

Halaz ere, gure eskolak gutxiengo sozial menderatzailearen kultura pribilegiatua saritzen (eta ezkutatzen) du: hitz egiteko erak, mugitzeko moldeak, harreman klaseak, hipokresiak, akats eta bertuteak. Faktore estrukturalen eraginez ez ezik, gizaki garen aldetik ere gara aniztunak, desberdinak: batzuei pintura gustatzen zaie izugarri, beste batzuk bertsotan dira trebeak, haiek dantza dute atsegin, bestetarik lantaldeak osatzen bikainak dira, harako haiek animalianganako erakarpen berezia sentitzen dute... unibertso oso bat.

Gure eskolan, landare talofito eta biofitoen arteko aldeak akaso ikasiko genituen baina, aldi berean, oso litekeena da haritza eta pagoa bereizten ez asmatzea, edo gure dieta osatzen duten elikagaiak nondik datozen ez jakitea. Norbaitek hartu du hautapen kultural hori arbitrarioki egiteko ardura eta orain egiazkotzat eta kultura bakartzat aurkezten du. Ezagumenduen garrantzi edo lehentasunak gorabehera, horixe gogoratu beharko dute haurrek (azterketa aprobatzeko). Aniztasunari irekitako eskolak auzitan jarri behar ditu garrantzi eta lehentasun horien balioak.

Ikusi batera, eskolan neskek arrakasta handiagoa erdiesten dute, mutilek baino kalifikazio hobeak jasotzen dituzte, oposizioak portzentaje handiagotan gainditzen dituzte, porrot txikiagoa biltzen dute. Nolanahi ere, unibertsitate karrera jakin batzuen alde (irakaskuntza, erizaintza, psikologia, medikuntza) egiten dute, gehienbat, beste batzuk (ingeniaritzak, oro har) hein batean edo erabat zokoratuta. Azkenean, panorama ezaguna da: goi karguetan emakume gutxi dago. Gure eskolak —ikasgai jakin batzuek, bereziki— zolitasuna, hausnarketa, sormena... sustatzen al ditu?

Aniztasunaz arduratu nahi duen eskolan ikaslearen hitza izango da protagonista. Isiltasunaren eskolan ez da behin ere loratuko aniztasunaren emaitza, hots, mundu-ikuskerak desberdinak dituzten ikasleak edukitzearen aberastasun eta pribilegio berdingabeaz gozatzea: ikasle horiek mundu zabaleko hamaika bazterretatik etorri dira, familia-mota desberdinak osatzen dituzte, hizkuntza diferentetan mintzatzen dira, era askotako gastronomiatan elikatzen dira. Neskato-mutikoak, eskolara iristeko, gauza mordoa dakite eta ezagutza horiek gure abiapuntua izan behar dira, guztiek osaturiko aniztasunaz arduratuko den kalitatezko eskola den-denentzat lortu nahi badugu.”⁴

“Aniztasun kulturala aberastasun handia da, giza generoari dagokion baliabideetako bat eta, halakotzat atzeman eta aitortu beharra dago. Kulturen artean ez dago inongo balio-eskalarik, denak berdinak dira duintasunez eta eskubidez, loratzen diren lurraldeen hedadura zeinahi dela, bertako kideak asko izan edo gutxi izan. Gure mundua, funtsez, kulturen sinkronia da eta horien koexistentziak eta aniztasunak gizateria osatzen dute. Premia larrikoa da, zinez, garapenari emango diogun erantzunean behineko lekuan agertzea kultura-mulko hori.

Hauxe da UNESCO erakundearen Mundu Txostenak helarazten digun mezua: aniztasun kulturean eta kulturarte elkarriketan

4. Iturria: “La gestión de la diversidad en el sistema educativo”, Rafael Feito Alonso, Madrilgo Unibertsitate Complutensearen Soziologiako irakasle titularra. CIP-Ecosocial –ECOS 8 zk. buletina, 2009 abuztua-urria.

inbertitzea. [...] Aniztasun kulturalaren eta ingurunearen ekonomiaren, hezkuntzaren eta osasunaren artean, klima aldaketaren, ondarearen babesaren, hizkuntzen babesaren, baliabideetarako irispidearen eta ongizate handiagoaren artean era guztietako lokarriak daudenez, ezinezkoa da gai bakar bati heltzea kulturen eta aniztasunaren helmena kontuan hartu gabe.

Orain aurrera egin eta mezu honi oihartzuna eman behar diogu, mundu zabalean zehatz-mehatz gauza dadin eguneroko errealitatean, gobernuen eta arduradun politikoen ekarpen eta erabakietan, sektore pribatuan eta gizarte zibilean. Elkarlanerako harreman ugari finkatzeari esker, UNESCO erakundeak deliberatua du aniztasun kulturalak garapen proiektuen erdi-erdian agertu behar duela eta, era berean, aniztasun horren aurreko errespetua bilaka dadin bai kulturen arteko elkarriketen funtsa, baita bakearen aldeko lanabesa ere.”⁵

Testuinguru multikulturaletako erronkak. Kultura arteko gaitasunak eta gatazkak ebaztea

“Harremanaren kalitateak elkar ezagutzea eta ulertzea errazten duelako.

“Bestearen” erreferentzia-markoa ezagutu nahi bada, ez da beharrezkoa etnologia edo antropologiako entziklopedia osoak irakurtzea, zeinahi irakurketa onuragarri gertatuko zaigun arren. Hel diezaiogun aurrean dugun gizakiari eta har dezagun bera informazio-iturri oparotzat. “Gizaki bakoitza mundu oso bat da” esakunea ekarrita, onar dezagun pertsona bakoitzak bere eredia kultur erreferentzia komunaren marko horren barruan daukala. Zergatik diogu hau? Maiz iruditzen zaigu, beste kulturez ditugun ezagutza teorikoek bermatuko digutela kultura horietako pertsonetikiko harremanetan elkar ulertzea, baina ez da hala. Begi bistakoa dirudien arren, ez dezagun ahaztu errespetua dela beste pertsona batekin harreman on bat ezartzeko oinarritzko jarreretako bat, haren kultura edo jatorri etnikoa zeinahi dela ere. Errespetu hori zabaldu behar da haren mundu-eredura, haren balioetara, haren izateko erara eta bizitzan kokatzeko moldera. Harekin ados egotea ez da beharrezkoa, errespetua zor zaiola erakutsi behar zaio, besterik gabe.

Hasierako errespetu hori ezinbestekoa da, aspektu kultural jakinen batean ados ez bagaude ere, beste pertsona horrekiko konfiantza finkatzeko, bera eta biok ondo sentitzeko, elkarriketari eta trukatzeari ate-leihoak zabaltzeko. Hori erdiesteko, haren kulturaz ustez dugun ezagutza teorikoa baino areago baliatu behar ditugu geure komunikazio-trebezia eta gaitasunak; hauek, gure bizitza sozial eta profesionalean garatu ditugularik, beste kulturetako pertsonen egokitzea baizik ez zaigu falta.

Gure aliatu leiala behaketa da: aurrean dugun pertsona horren hitzezko eta ez-hitzezko informazioak atzemateko gauza izan behar

5. Iturria: <http://www.unesco.org/new/es/culture/resources/report/the-unesco-world-report-on-cultural-diversity>

dugu. Nolako emozioak adierazten dituen eta nola egiten duen hori: zer iruditzen zaigu, normala edo harrigarria? Nola mugitzen den eta nola betetzen duen espazioa, guregandik zein distantzian kokatzen den eroso: guri egokia irudituko litzaigukeen distantzia bera al da? Urrunegi edo gertuegi, agian? Nola gorpuzten ditu bere mezuak: desadostasuna azaltzen du edo, aitzitik, bakezale agertzen da? Nabardura horietara arretaz begiratzeak lagunduko digu geure burua egokitzen, sintoniari eusteko eta elkarrekiko konfiantza areagotzeko. Ulertzen ez duguna galdetzea komeni da; beste pertsona horrek behar dugun informazio zehatza emango digu, geure markoan arrazoizkoa iruditzen ez zaigun hori ulertzeko. Horri esker, ez dugu zertan egin interpretatzeko ahaleginik eta, gainera, oker aritzeko arriskurik ez dugu izango.”

Gizaki guztioi zor zaizkigu eskubideak

**Aske lekualdatzeko zor
zaigun eskubidea.**

Asilo eskubidea.

Eskubideen urraketa.

**Bide seguruak eta
legezkoak.**

**Imajinario
kolektiboaren analisia:
paper gabeko, legez
kanpoko, errefuxiatu,
etab.**

Enpatiaz ari garela... Malak, Lidia, Saja, Asia eta Princesaren historia

Enpatia, beste pertsonaren lekuan ipintzeko, bera aditzeko eta ulertzeko gaitasuna da. “Bestearen larruan jartzea” da, alegia. Jarrera horrek funtsezko hiru gai eskatzen ditu: era aktiboan aditzea, bestearen sentimenduak ulertzea eta onartzea, auzirik egin gabe. Simulazio-jokoak eta rol-jokoak oso teknika baliagarriak dira beste pertsonetako enpatia sustatzeko eta, horrela, egoera jakin batzuk bizitzean, noizten dutena ulertzeko.

Talde bakoitzak landuko du etxea abandonatu behar izan duen neska edo emakume baten testigantza, eta ematen zaion fitxa osatu beharko du.

Helburua da, batetik, taldeek emakume eta neska horiek nor diren eta zer gertatu zaien zuzenean jakitea; bestetik, horien lekuan jartzea, horiekin enpatizatzea, beren historiako etapa bakoitzean nozitu dituzten sentimendu eta emozioak ulertzeko. Horiez gainera, hemendik urte batzuetara non izango diren imajinatzea ere proposatuko zaie. Proiektzio-ariketa egokia da, historia horietara gerturatzen gaituena eta gureak balira bezala biziarazten dizkiguna.

Enpatiaz ari garela: eman dezagun etxetik ihes egin behar duzula...

Pavelek proposatzen digun jokoaren bidez, ikasleak imajinatu behar du zer sentituko lukeen, halako batean eta bat-batean, etxea utzi beharko balu, ezinbestekoa bakarrik hartuta.

Hasteko, ezinbesteko gauzak zein diren erabakitzeak tentsioa eta angustia-sentimenduak sortarazten ditu, istorioko pertsonaiek nozitutako horretatik gertu. Horri esker, beren lekuan ipintzen hasten dira, ustekabean etxea utzi behar duten pertsonen sentitzen dutena ulertuko badute.

Jarduera talde txikietan gorpuztuko da.

- Zer eramango zenuketen erabakita, iruzkindu ezazue zergatik gauza horiek.

- Zergatik aukeratu dituzu horiek? Bat al dator norbait zurekin?
- Horrelako zerbait gertatuko balitzaizue, nolako sentimenduak nozituko zenituzkete? Etxea behin betirako utzi behar duenak nola sentitzen da, zuen iritziz?

Hau partekatzean, beste taldeetakoen erantzunak entzungo ditugu; azkenean, adostasun batera iritsi eta ondorioak idatzi egingo ditugu.

Babes-eskubidea

Babes-eskubidea ikusiz ezagutuko dute mundu zabalean hirurogei milioi pertsonak gatazketatik ihes egiteko beharrean gertatu direla eta beste milioi askok ihes egin dutela pobrezia, desberdintasun eta klima-aldaketaen ondorioz. Osaba Pavelek eginiko babes-eskaera aitzakia izango dugu pertsonen eskubideen urraketa aztertu eta nabarmen uzteko. Mundu osoan garatzen ari diren salaketa-kanpaina eta egintzak erakutsiko dizkigu bideo horrek.

Bideoa ikusi ostean, talde txikiak osaturik, hurrengo galderei erantzun beharko diete:

- Zer da asilo eskubidea?
- Zergatik aipatzen dira bide seguru eta legezkoak? Zer esan nahi dute hitz horiek?
- Zergatik esaten da pertsonen eskubideak urratzen ari direla?

Jarduera hau hein handi batean indartuko da hedabideetatik iristen zaigun informazioarekin. Era berean, garrantzizkoa izango da lege-eremuak aintzat hartzea, hala nola **Genevako 1951ko Konbentzioa, Errefuxiatuen Estatutuaz, eta New Yorkeko 1967ko Protokolo Gehigarria**: hauek, onetsi zirenetik, planeta osoan milioika pertsona errefuxiatu babesteko aukera eman dute. Bi dokumentu horiek xedatzen dute nor den pertsona errefuxiatua, bera artatu eta babesteko mekanismoak, eta estatu sinatzaileek bermatu behar dizkioten eskubideak. Adiera horretan funtsezkoa da **Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala**, batik bat.

Informazio zabalagoa nahi izanez gero: <http://www.acnur.org/a-quien-ayuda/refugiados/quien-es-un-refugiado/>

Mugarik gabeko eskubideak

Berdinen arteko elkarlana

Kontua da, fase bakoitzean ikasitakoa eta landutako eduki guztiak agertuko dituen abesti baten letra hiru ahapalditan idaztea. Ikasleei erritmo jakin bat emango zaie eta haiek kantatu eta bideoan grabatu beharko dute (irakasle espezialisten laguntza eskatzeko une egokia da hau). Horrela, Munduak elkarlotuz-eko beste geletakoekin partekatu ahal izango dute.

Jarduera hau elkarlanean aurrera eramateko, hona hemen agian baliagarri gertatuko zaizkizuen ideia batzuk:⁶

- Jarduerearen helburu eta helmugak finkatzea, lan egiteko garaian ikasleak horietara iristeko motibaturik senti daitezen.
- Ikasleak, lauzpabost lagunek osaturiko lantalde txikietan antolatzea: denek era desberdinetako eginkizunak bete beharko dituzte. Ahalegin zaitezte talde denetan aniztasuna agertzen eta nesken eta mutilen kopurua orekatua izan dadin. Taldean zenbat eta buruargi, ikuspegi eta sentsibiltate desberdin gehiago izan, are eta aberasgarriagoa izango da eskarmentua.
- Susta ezazue komunikazioa eta elkarrenganako errespetua. Ikasleek bere ideia eta ezagutza partekatzeraz zabalik egon behar dute, konfiantzaz, beldurrik gabe, besteen ekarpenetara ateak irekita. Beharrezkotzat jotzen baduzue, badago elkarriketa-arauak ezartzea edo, areago, maiztasuna eta komunikabidea finka daitezke, elkarlanean aritzen ikas dezaten.
- Bidera edo gida ezazue jarduera baina utzi haiei beren ardurak har ditzaten, ikasleak beren proiektu edo ideiak garatzeko gauza izan daitezen. Erabaki itzazue atazak osatzeko egin behar diren urrats eta prozesuak; planifikazioa, norberaren inplikazioa zehaztea eta antolamendua haien kontua izango da.
- Egituratu prozesua hainbat fasetan eta programa itzazue une jakin batzuk, jarduera nola gorpuzten ari diren ikusi eta aztertzeko.
- Sustatu sormena, bai idazketan, bai ikus-entzunezko muntaian.

Ikaskuntza kooperatiboaren egitura⁷

Ikaskuntza kooperatiboa, helburu komunetara iristeko lanean elkarrekin aritzea da. Nik ikasten badut, zuk ikasten duzu eta denok ikasten dugu. Honelako ikaskuntza-egoera batean, taldeko kideak ahalegintzen dira emaitza onuragarriak erdiesten beraientzat eta taldeko gainerako kideentzat. Ikaskuntza kooperatiboa lantalde txikien baliatze didaktikoa baizik ez da; horietan, ikasleek lanean batera dihardute, bai bere ikasketa maximizatzeko, bai taldeko kideena maximizatzeko ere (Johnson, Johnson & Holubec, 1999). Talde kooperatibo bat, izan ere, zerbait elkarrekin egiten duten gizaki-multzo bat baino zerbait gehiago da. Ikasle-talde batek talde kooperatibo bat osatuko du hurrengoak betetzen diren heinean:

- Lokarri sendoa dute beraien artean (talde bereko kidea izatea, erdietsi nahi duten helburua, etc.).
- Berdintasunezko harremana dute, inor ez da sentitzen besteak baino gehiago, kideek balioetsiak sentitzen dira denak.
- Beraien artean interdependentzia dago: taldeko kide batengan eragina duenak beste gainerakoei die axola.
- Beraien artean ez dago lehiakortasun-harremanik, elkarlaguntza eta elkarrekiko exigentziazkoa baizik: kide bati laguntzea onuragarria izango da, bai norberarentzat, baita talde osoarentzat ere.

6. Iturria: <http://www.aulaplaneta.com/2014/11/03/recursos-tic/diez-consejos-para-aplicar-el-aprendizaje-colaborativo-en-el-aula>

7. Iturria: <http://www.orientacionandujar.es/wp-content/uploads/2013/06/El-Trabajo-Cooperativo-como-Metodolog%C3%ADa-para-la-Escuela-Inclusiva.pdf>

Gure konpromisoak

Laugarren kapitulu honetako amaiera une egokia da atzera begiratzeko, partekatu den guztia gogoratzeko eta deskubritu dena errepasatzeko, bidegabekeriazko egoera honi buelta ematen laguntzeko zer egin dezakegun, haur bakoitzak eskolan, etxean, auzoan... egin dezakeena ikasteko.

“Freirek zioenez, hitzaren irakurketa eta munduaren irakurketa batera doaz eskutik, funtsean, heziketa kritiko eta askatzaile izateak, norbere eskarmentutik abiatuta, errealitate kultural eta soziala modu kontrastatu batean berreraikitze gauza izan dadin ikasle gaztea trebatzea inplikatzeko delakoa.

Eskolak aukera du ikaslea isilarazteko edo, bestela, herritar eta hiritar kritiko eta aktibo bihurtzeko ere bai. Heziketa askatzailearen helburua herritar arduratsuak beren eskarmentu, problema eta premietan, beren ahotsean, oinarrituta hezte da; eta bizitza garatzen duten testuinguru desberdinak deskubritu eta kritikoki interpretatzen laguntzea. Kontua baita eskola-praxia konpromiso-sustatzaile, esanguratsu eta zentzuz betea bihurtzea.

Ikastetxeetan, gizartea transformatzen lagunduko duten aldaketak sortu edo eragin daitezke. Jeneralizatuak ez badaude ere, prozesu dialogiko batean, dagoeneko badira iparra bilatzeko, gauzak adieraz janzteko eta kritikoki interpretatzeko gaitasuna garatzea xede duten esperientziak, partaidetza handiagoko curriculumen eta eskola demokratikoago baten aldera eraldaketak sustatzen dituztenak.”⁸

Mugarik gabeko abestiak

Azken kapitulu honetan, ikastetxeko beste gela batzuek ere parte har dezaketen ekitaldi kolektibo batean esku hartzea proposatuko da: **“bidegabekerien harresia”** eraistea. Aukera polita da jendea inplikatzeko: ikastetxeko beste geletakoak, gure senideak, etab.

Jarduera honetan —ikastetxe osoa inplikaturik, nahi bada— aukera dugu ezagutarazteko, bai kapitulu denetan eginiko lana, baita gelak proposatutako konponbideak eta amaiera agertzeko ere. Era berean, konpromisoen karta ikastetxeko leku ageri batean ipintzea proposatuko dizuegu, denontzat oroigarri izan dadin.

Bukatzeko, “bidegabekerien harresiaren” eraispenetik argazkiak egin eta ikastetxeko webean edo sare sozialetan partekatzera animatzen zaituztegu, #DerechosEnMovimiento etiketarekin.

8. Iturria: Intermón-Oxfam, “Lectura crítica, justicia i solidaritat: ensenyar a l'escola a llegir el món i a conscienciar” a *Pistes per canviar l'escola*.

Irakurketa interesgarriak

Hitz egin dezagun zurrumurruez, mitoez, gertakariez eta... albiste ez diren gertakariez⁹

Mitoak

Errefuxiatuak arazo dira Europarentzat

Izan ere, mundu osoan diren errefuxiatu guztien %6 baizik ez dago Europan; Ekialde Ertainean eta Afrika Iparraldean, %39 eta Afrikako gainerakoan, %29. Errefuxiatu siriarr gehientsuenak ondoko herrialdeetan dira (Turkia, Libano, Jordania eta Iraken). 2015ean Europara itsasotik milioi bat errefuxiatu iritsi ziren baina kopuru hori kontinenteko populazio osoaren %0,3 baizik ez da.

Errefuxiatuak ez daude desesperaturik, beraiek erabaki dute migratzea

Definizioz, errefuxiatuak gatazka biolento edo jazarpenetik ihes egiten duten pertsonak dira. Asilo-eskubidea legez baliatzen dute eta hori Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalean dago; eskubide hori zuek ere izango zenukete, inoiz gerratik ihes egin beharko bazenute. Ihesaldian errefuxiatuek nozitzen dituzten arrisku fisiko latzak, pertsona horiek bizi duten egoeraren larriaren isla dira. Migratzaileena kategoria zabalagoa da eta bertan sartzen dira arrazoi ekonomikoengatik, ingurune alorreko hondamendiengatik, pobreziatik edota gosetetik lekualdatzen direnak.

Europar Batasunean, hedabideen bitartez batik bat, migrazio-politikak geroz eta gogorragoak izatea justifikatu nahi izan da, Europak, legokioketena baino errefuxiatu eta migratzaile gehiagoz arduratu behar duela argudiatuta. Europan era irregularrean sartzen diren pertsona gehienak migratzaile ekonomikoak direla ere esan izan da.

Errefuxiatu gehienak gizaseme osasuntsu eta indartsuak dira

Egiari zor, ACNUR erakundearen esanetan, errefuxiatu siriarren %75 baino gehiago emakume eta haurrak dira. Europara iristen diren errefuxiatuen erdiak baino gehiago dira emakumeak eta haurrak.

Bertako herritarren lanak lapurtzen dituzte errefuxiatuek

Errefuxiatuek enplegua sortzen dute. Ekonomiako Lankidetzaren eta Garapenerako Erakundeak (ELGE, OCDE) eginiko ikerlanen arabera, errefuxiatuek barne-merkatua zabaldu egiten dute eta, gainera, betetzen duten lanpostu bakoitzeko beste bat sortzen dute. Herrialde batzuetan, 2007 eta 2013 urteen arteko hazkunde ekonomikoaren ia heren bat eragin dute.

9.Iturria:

<http://www.unesco.org/new/es/communication-and-information/resources>

<https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/temas/refugio/>

Ongizate-estatuaz baliatzen dira errefuxiatuak

Errefuxiatu gehienek herri-diruen kutxatik jasotzen dutena baino askoz gehiago sartzen dute. Erresuma Batuan, Kanadan, Alemanian, Grezian, Portugalen eta Espainian eginiko ikerketek erakutsi dute errefuxiatuek herrian herrikoak baino dependentzia arinagoa dute diru publikoetatik.

Errefuxiatuek eta migratzaileek terrorismoa ekartzen dute

Aspaldi honetan gertatu diren atentatu terrorista gehien-gehienak, kalteturiko herrialdeetan jaiotako herritarrek eragin dituzte. Iheslarientzako Nazio Batuen Goi Komisario den Antonio Guterresek esan duenez, “terrorismoa eragiten dutenak ez dira errefuxiatuen fluxuak; terrorismoa, tirania eta gerra dira errefuxiatu sortzaileak”. Terrorismoaren estrategiaren parte bat, herritarren artean zatiketak sortzea eta taldeen artean gorrotoa sustatzea da.

Herrialde garatuak saturatuak daude, ezin dute beste inor hartu

Herrialde garatu gehienetan bertako populazioaren hazkundera beherantz doala, migrazioa funtsezkoa izan daiteke beherakada hori ahultzeko. Errefuxiatu eta migratzaileek populazio-mailak bere horretan mantentzen dituzte eta lanean aritzeko adineko pertsonak ekarri, geroz eta gehiago diren jubilatuak pentsioak ordaintzen laguntzeko.

Gertakariak

Munduko errefuxiatu gehienak ez dira irteten beren eskualdetik. 2013 urtearen amaieran, errefuxiatu gehien hartzen zituzten herrialdeak ziren Pakistan, Iran, Libano, Jordania, Turkia, Kenia, Txad, Etiopia, Txina eta Estatu Batuak.

2013an, arauz kanpoko sarrera guztien %48 eta arauz kanpoko itsasotiko sarrera guztien %63 protagonizatu zituzten Siria, Eritrea, Afganistan eta Somalitik zetozen pertsonak; herrialde horiek, jakina, gatazkek eta giza eskubideen aurkako abusu jeneralizatuak birrindu zituzte. Herrialde horietatik ihes doazenenak jazarpenari edo bortxakeriari alde egiten diote eta, printzipioz, nazioarteko babesaren premia dute.

Migrazioen Nazioarteko Erakundeak (MNE) eta Errefuxiatuen Kontuatarako Nazio Batuen Goi Komisionatuak (ACNUR) emaniko datuen arabera, 2015eko urtariletik irailera arte 3.200 pertsona baino gehiago hilik suertatu ziren Europara iristeko ahaleginetan. Munduko errefuxiatu-krisirik larriena Siriak nozitzen duen arren, herrialde hori ez da bakarra. Afrikan, gatazka eta jazarpenetik ihes egiten duten pertsonak Hego Sudan, Afrika Erdialdeko Errepublika, Nigeria, Burundi, Somalia, Etiopia, Sudan eta Kongoko Errepublika Demokratikoan, gutxienez. Saharaz azpiko Afrikan hiru milioi errefuxiatu omen daude, kalkuluen arabera. Kenian dago Dadaab, munduko errefuxiatu-eremurik handiena, 1991an antolatua: 2015eko maiatzean bertan ziren 350.000 pertsona.

Albiste ez diren gertakariak

Pertsona migratzaileen ekarpen onuragarriak, beren gaitasun eta trebeziak, baliabideak eta aniztasuna behin ere ez dira albiste. Alabaina, berri on horiek ere eman beharrekoak dira. Adibide bat: Mundu Bankuaren arabera, nazioarteko migrazioa ona da langileak produktiboen bihurtzen diren lekuetara joan daitezkeelako. Pertsona migratzaileek garapenean doazen herrialdeetara bidaltzen duten diruaren balioa gobernuak garapenera bideratzen duten kopuruaren (2013 urtean, 404.000 milioi dolar inguru) hirukoitza da.

Bidaia arriskutsuak

Pertsona migratzaile eta errefuxiatuek bizia galzorian ipintzen dute arriskuz josiriko ibilbideetan, etsipenezko egoeretatik ihes egiteko ahaleginetan. Horrela gertatzen da Mediterraneo itsasoan ez ezik, Asiako hego-ekialdean ere. Bestetik, Balkanetako bidean, pertsona migratzaile eta errefuxiatuek maiz noitzen dituzte segurtasun indarren aldetik atxiloteta arbitrarioak, tratu txarrak, abusuak, kontrabandisten eta trafikatzzaileen partetik esplotazioa, itzultze sumarioak eta, areago, heriotza. Erdialdeko Amerikan, ibilbiderik arriskutsuenetako batean, Mexikora iragan nahi duten milaka pertsonak noitzen dituzte bahiketak, bortxaketak eta hilketak. Bidean doazela, gehiegikeriak jasaten dituzte migrazio zerbitzueta funtzionario, polizia, militar, gizaki-trafikatzzaile eta banda kriminalen aldetik, gutxienez.

Oinarrizko egiturak ikaskuntza kooperatiboan

Oinarrizko egitura kooperatiboak hainbat helburu erdiesteko balia daitezke, ikasgai edo unitate didaktiko (UD) bateko sekuentzietan. UD bati heldu aurretik, landu behar ditugun edukiez ikasleek nolako ideiak dituzten ezagutzeko balio dezakete. UD horren hasieran baliagarriak izan daitezke, proiektatu diegun bideoa edo azalpena ikasleek zenbateraino ulertu duten jakiteko. UD dabilen bitartean baliagarriak izan daitezke antolatutako jarduerak gauzatzeko eta landutako edukiei dagozkien gaitasunak aplikatu ditzaten ikasleek. UD amaitzean, landutako edukien labur-biltze edo sintesia egiteko balio dezakete.

Egitura	UD aurretik	UD hastean	UD bitartean	UD ostean
Irakurketa partekatua	Testu batetik abiatuta, landu beharreko gaiak "freskatzea"	Testu batetik abiatuta, gai bat proposatzea.	Testu bat ulertu dela ziurtatzea; testu horretatik abiatuta egingo dira ariketak.	Landutako gaiari dagozkion edukiak sintetizatzen dituen testua ulertu dela ziurtatzea.
1-2-4	Landu beharreko gaiaren inguruko aurretiazko ideiak ezagutzea.	Azalpen bat ulertu dela egiaztatzea.	Lantzen ari den gaiak ariketak egitea, arazoak konpontzea, galderei erantzutea, etab.	Landutako gaiaren ideia nagusiak laburbilduko dituzten galderei erantzutea edo esaldiak osatzea.
Folio birakaria	Landu behar den gaiak aurretiazko ideiak ezagutzea.	Azalpena, testua, etab. ulertu dela egiaztatzea.	Lantzen ari den gaiari dagokiola, arazoak konpondu, galderei erantzun, ariketak egin, etab.	Landu den gaiko ideia nagusiak laburbiltzeko, galderei erantzun edo esaldiak osatzea.
Hiru minutuko geldialdia	Landu beharreko gaiarekin loturiko ideiak gogoratu eta azaltzea.	Lantzen hasi den gaia ezagutzea agintzen duten kontuak planteatzea.	Lantzen ari den gaiak galderak eta zalantzak planteatzea.	Gaia lantaldean jorratutakoan, galderak eta zalantzak planteatzea.

P. Pujolàs eta J. R. Lago (koord.), Proyecto PAC: Programa CA/AC ("cooperar para aprender / aprender a cooperar") para enseñar a aprender en equipo, Viceko Unibertsitateko Psikopedagogiako Laboratorioa.

Irakurketa partekatua: Testu baten irakurketa partekatu egin daiteke, lantaldean. Esate baterako, la laguneko taldean, kide batek lehen paragrafoa irakurriko du. Gainerakoak erne-erne egongo dira, aurrenekoak irakurtzen bukatu duenean, hurrengoak (erlojuaren orratzen norabidean, adibidez), entzun berri duena azaldu edo laburbildu beharko du eta beste bi kideek esan beharko dute bigarrenak azaldutako hori zuzen edo oker dagoen, horrekin ados dauden edo ez. Hurrengo ikasleak (bigarrenak, hots, lehen paragrafoaren laburbilpena egin duenak) bigarren paragrafoa irakurriko du eta hurrengoak (hirugarrenak) horren laburpena egingo du; bitartean beste biek (laugarrenak eta lehenak) laburpena zuzen dagoen edo ez esan beharko dute. Gainerakoa ere horrela egingo da, testu osoa jorratu arte.¹⁰

1-2-4 egitura: Irakasleak lantalde osoari galdera egingo dio, adibidez, berak eman berri duen azalpena ikasleek ongi ulertu duten egiaztatzeko, edo azaldu berri duen zerbait aplikatzeko. Parte-hartzaile bakoitzak plantilla bana jasoko du, hiru koadroz osatuta: bata "1 egoera"ri dagokiola, beste bat "2 egoera"ri eta hirugarrena, "4 egoera"ri; ikasleak hortxe apuntatuko ditu erantzunak. Hasteko, oinarrizko lantalde bakoitzean, bakoitzak ("1 egoera") egin zaion galderari dagokion erantzun zuzena pentsatuta, lehen koadroan idatziko du. Ondoren, bikoteak osatuko dira ("2 egoera"): hauek erantzunak trukatu eta iruzkindu egingo dituzte, eta bi erantzunetik bakarra egingo dute; norberak bigarren

10. Miranda de Ebroko (Burgos) Los Ángeles herri-ikastetxeko Maria Jesús Alonsok asmatutako egitura M. J. Alonso eta Y. Ortiz, 2005, 63 orr.; ik. Era berean, Pujolàs, 2008.

koadroan idatziko du bigarren hau. Azkenean, lantalde osoak (“4 egoera”) taldea osatzen duten bi bikoteen erantzunak elkarrekin alderatuta, planteatu zaien galderari erantzunik egokiena eman behar diote.¹¹

Folio birakaria: Hezitzaileak oinarri-taldeei zeregin bat aginduko die (hitz zerrenda bat, ipuina idaztea, gai jakin baten inguruan dakizkiten gauzak, ikasleek irakurri duten edo ikasten ari diren testu bateko funtsezko ideia biltzen duen esaldi bat, etab.). Taldeko kide bakoitzak, txandaka, bere parte edo ekarpena idatziko du folio “birakarian”, alboko kideari pasatu aurretik, erlojuaren orratzen norabidean, taldeko kide guztiek parte hartu arte.¹²

Hiru minutuko geldialdia: Taldea une jakin batean egiten ari den jarduera arautu edo egituratzeko modu bat da hau eta, horrela, ikasleen parte-hartzea eta interakzioa bideratu egiten da. Talde osoari azalpen bat emandakoan, irakasleak norbaitek galderarik edo zalantzarik ba ote duen galdetzen duenean, gehienetan ikasle gutxik hartzen dute parte edo partaideak beti berberak dira, kanporakoienak. Barnerakoi edo lotsatienek oso-oso gutxitan hartzen dute parte, ia bakarrik hala eskatzen zaienean, berariaz. Hori gerta ez dadin, tarteka, irakasleak azalpena eten eta hiru minutuz (edo egokien iruditzen zaion denboraz) geldialdia egingo du, oinarri-talde bakoitzak azaldu zaionaz hausnarketa egiteko eta, ondoren, erabat argi geratu ez diren aspektuen inguruko galderak edo zalantzak agertzeko. Hiru minutuak igarota, talde bakoitzaren eledunak —formulatu diren hiruetatik— galdera edo zalantza bat planteatuko du, txanda bakoitzean bat taldeko. Baztertuak daude beste talde batek eginiko galderak eta antzeko formulazioa dutenak. Galdera guztiak egindakoan, irakasleak aurrera jarraituko du bere azalpenarekin, hizketa berriro hiru minutuz eten arte.¹³

Arkatzak erdialdera: Irakasleak talde bakoitzari orri bana emango dio; paper horretan, oinarri-taldea osatzen duten kideak (normalean, lau) adina galdera edo ariketa agertuko dira, gelan lantzen ari diren gaiarekin lotuak. Ikasleak galdera edo ariketa banan arduratuko dira:¹⁴

- Galdera edo ariketa ozen irakurri behar du eta bera izango da horren erantzunaz iritzia emango duen lehena.
- Ondoren, taldekideen iritzia galdetuko du, ordena jakin baten arabera (erlojuaren orratzen norabidea, adibidez), eta denek informazioa ekarri eta iritzia eman dutela egiaztatuko du.
- Iritzi desberdinak jasota, denen artean eztabaida egin eta, azkenean, erantzun egokiena aukeratuko da.
- Bukatzeko, denen artean erabaki bezala, erantzuna edo ariketa guztiek ulertu dutela eta nork bere koadernoan erantzuna idazten edo ariketa hori egiten jakingo duela egiaztatuko du.

11. <http://www.cooperativelearning.com> obraren egokipena.

12. Spencer Kaganen egokipena; ikus, era berean, Pujolàs (2008).

13. <http://www.cooperativelearning.com>

14. Bailoko (Huesca) CRAko Nadia Aguiar Baixaulik eta Sabiñanigoko (Huesca) “Puente Sardas” CEIPeko María Jesús Tallón Medranok Spencer Kagani egokituriko egitura.

Galdera edo ariketen ordena zehaztuko da. Ikasle batek bere galdera edo ariketa ozen irakurtzen duenean, nork bere iritzia azaldu eta denen artean nola egin edo erantzun zuzena aukeratzen duten bitartean, denek beren arkatx edo boligrafoak mahaiaren erdialdean ipiniko dute, une horretan entzun eta hitz egin bai, baina idaztea ezin dela adierazteko. Erantzun edo egin behar dena denek argi dutenean, nork bere arkatx edo boligrafoari heldu eta bere koadernoan erantzuna idatzi edo ariketa egingo du. Une horretan ezin da hitz egin, idaztea da aukera bakarra. Ondoren, arkatx edo boligrafoak berriro mahaiaren erdialdean utziko dira eta hurrengo ikaslea arduratuko da ondorengo galdera edo ariketaz.

Hitzen jokoa: Ikasleak lantzen ari diren edo landu berri duten gaiaren inguruko funtsezko hitzak idatziko ditu irakasleak arbelean. Oinarri-talde bakoitzak (normalean, lau kide izango dituen) hitz horietako bakoitzarekin osatutako esaldi bana idatzi behar du –edo, bestela, hitz horien azpian datzan ideia azaldu behar du.¹⁵

Erraz maneiatzeko modukoa izan dadin, esaldia paper txiki batean (folioaren laurdenean, adibidez) idatziko dute. Ondoren, ordena jakin bati jarraiki, ikasle bakoitzak idatziriko esaldia taldeko kideei erakutsiko die eta hauek esakunea zuzendu, orraztu, osatu... egingo dute. Aldez edo moldez, kideek “bere” egingo dutenez, dagoeneko esakune kolektiboa da, talde osoarena, hasieran idatzi duenarena bakarrik izan ordez.

Lau funtsezko hitz baino gehiago badira, behar diren txanda guztiak egingo dira prozedura berberari jarraikiz, lantalde osoak ikuskatu eta onartutako esaldi bat lortu arte, funtsezko hitz bakoitzeko. Ondoren, mahai gainean esaldiak ordenatuko dituzte, irizpide logiko bati jarraiki, gaiaren mapa kontzeptuak edo laburbilpen moduko bat osatuz.

Definitu den ordenari irakasleak onespena emandakoan, esaldiak zenbatu egingo dira eta, txandaka eta bikoteka, garbira pasatu eta taldeko kide bakoitzarentzat kopia bana egiteko arduratuko dira.

15. Adaptada de Spencer Kagan (1999).

Glosarioa

Aberriratzea: Errefuxiatuak edo gerrako gatibuak bere jatorriko herrialdea baldintza jakin batzuetan itzultzeko duen eskubide indibiduala nazioarteko hainbat dokumentutan dago aurreikusia (Genevako 1949ko Konbentzioak eta 1977ko Protokoloak, Lurreko Gerra arautzen duten lege eta azturen inguruko Araudia, 1907ko Hagako 4. Konbentzioaren Eranskina, giza eskubideen agiriak eta nazioarteko ohiturazko zuzenbidea, oro har). Aberriratzeko eskubidea pertsonari aitortzen zaio, norberaren izenean, ez pertsona hori atxikita duen agintaritzari. Aberriratzearekin bi obligazio loturik daude: batetik, agintaritzak pertsona hautagaiak (militar nahiz zibilak) askatu behar ditu eta, bestetik, jatorriko herrialdeak bertako pertsonen harrera egin behar die.

Asiloa: Herrialde batek errefuxiatutzat hartzen dituen pertsona atzeritarrei ematen dien babesa. Pertsona bati asilo eskubidea aitortzeak inplikatzeko du, era berean, estatu horrek herrialdean bizitzeko eta lan egiteko beharrezkoak diren dokumentazioa eta baimenak ematea.

Beharturiko aberriratzea: Errefuxiatuak jatorriko herrialdera itzultzea, harrera-herrialdeak sustatuta errefuxiatuentzat aberriratzea beste aukerarik ez dagoela iriztean. Aberriratzea eskubide pertsonala denez (kanporatze edo deportazioa ez bezalakoa, hauek jatorriz estatuaren subiranotasunarekin lotuak baitaude), ez naziotasuneko estatuak, ez behin-behineko egonaldikoak, ez errefuxiatuen gainean jurisdikzioa egikaritzen duenak abia dezakete aberriratze prozesua pertsona hautagaiaren borondatez kontra, honakoa errefuxiatua edo gerrako gatibua denean. Egungo nazioarteko zuzenbidearen arabera, aberriratzeari uko egiten dioten errefuxiatua edo gerrako gatibuak (beren herrialdean beldurrez bizitzeko motiborik dutenean, batik bat), babestuak izan behar dira eta, ahal dela, behin-behineko edo behin betiko asiloaz onuradun izan behar dira.

Bide legezkoak eta seguruak: Gatazka armatu, jazarpena, pobrezia eta antzeko arrazoiengatik, beren herrialdetik ihes egitea beste aukerarik ez duten pertsonen eskubideak babesteko baliatzen dira lanabes eta figura juridiko hauek. Hauen artean azpimarratzekoak dira birkokapena, babes subsidiarioa eta familia-bateratzea.

Birkokapena: Pertsona errefuxiatuak babesteko lanabesa. Pertsona bat birkokatzen dela esaten da, bere jatorriko herrialdea utzirik, beste batek —lehenak— harrera egiten dionean. Birkokapena existitzearen arrazoia soila da: batzuetan, lehendabiziko harrera-herrialdeak errefuxiatuaren segurantzia edo bizia bermatzerik ez duelako, epe batean pertsona errefuxiatu askoren etorrerari aurre egiterik ez duelako edo hirugarrenengo herrialde batek (errefuxiatua finkatuko den horrek) errefuxiatuaren

txertatze soziala gertatzeko aukera hobea eskaintzen duelako. Pertsona errefuxiatu batzuentzat (haurrak, sexu erasoa nozitzen duten emakumeak, desgaitasunik duten pertsonak, etab.) birkokapena salba-bidea izan daiteke.

Bizileku-baimena: estatu bateko agintari eskudunek pertsona atzerritar bati emaniko legezko agiria; bertan adierazten da atzerritar horrek estatu horretan bizitzeko eskubidea duela.

Emigratzea: Estatu batetik irtetea, beste batean kokatzeko asmoz. Giza eskubideen nazioarteko arauak gizaki guztiei aitortzen diete zeinahi herrialdetatik (baita bere herrialdetik ere) irteteko eskubidea. Estatuak gorabehera jakin batzuetan bakarrik ezar diezazkioke baldintza edo murrizketak eskubide horri. Herrialdetik irteteko debekapenak, normalean, agindu judizialen ondorio izaten dira.

Errefuxiatu eremua: Horrelakoak sortzen dira, etxea utzi behar izan duten eta orain bizitza berregiteko moduko leku egokiaren bila dabilen pertsona talde bati epe jakin batean babesa emateko. Errefuxiatu eremuko biztanleek lo egiteko tokia ez ezik, elikagaiak eta osasun artapena ere behar dute. Errefuxiatu eremura iristen diren iheslariak era askotako premiak izaten dituzte. Batzuetan, horien egoera berehala konpontzen bada ere, beste askotan eremu horretan geratu behar izaten dira urtetan. Adibidez, Albanian Kosovoko errefuxiatuek eremuan hiru hilabete bakarrik eman zituzten, baina Somaliakoak Kenian bizi dira 1991 urteaz geroztik. Denbora tarte luze honetan benetako komunitatea osatu dute, berariazko plangintza eratu behar duen hiri baten premiekin.

Familia-bateratzea: Lanabes juridiko honi esker, bere herrialdetik ihes egin behar izan zuen familia zatikatuari harrera-herrialdean berriro elkartzeko aukera ematen dio. Neurri horrek berriro osaturiko familiaren bizi kalitatea eta egoera sozial eta ekonomikoa hobetzeko aukera ematen du.

FAO: Elikadura eta Nekazaritzarako Nazio Batuen Erakundea, 1945ean sortua, Nazio Batuen organismo espezializaturik handienetako bat da. Erakunde honen helburu behinena, elikatze-segurtasuna finkatua izango duen mundua erdiestea da, nutrizio mailak altxatuta, nekazaritza-ekoizpena hobetuta, landa-populazioaren bizi-baldintzak egokituta eta munduko ekonomiaren zabalkundea lagunduta.

Genevako 1951ko Konbentzioa, Errefuxiatuen Estatutuaz eta New Yorkeko 1967ko Protokolo Gehigarria: Lege-oinarri horiek, onetsiak izan zirenetik, planeta osoan errefuxiatutako milioika pertsonari babesa ematea bideratu dute. Bi dokumentu horiek finkatzen dute zer den pertsona errefuxiatua eta, era berean, babes eta artapen-mekanismoak eta sinatzen duten estatuek bermatu behar dituzten eskubideak.

Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala (GEAU): Parisen, 1948ko abenduaren 10ean, Nazio Batuen Biltzar Nagusiak, 217 A (III) Ebazpenean onetsitako adierazpen-agiria. Bere 30 artikuluetan,

oinarrizkotzat jotzen diren giza eskubideak jasotzen ditu, San Franciscoko Karta (1945eko ekainaren 26) abiapuntu hartuta. Giza eskubideak gizaki guzti-guztiei zor zaizkie inolako bereizketarik gabe, naziotasun, bizileku, sexu, jatorri nazional edo etniko, kolore, erlijio, hizkuntza edo beste zeinahi aitzakia-erengatik. Den-denok ditugu giza eskubide berberak, inongo diskriminaziorik gabe. Eskubide horiek elkarrekin lotutakoak, elkarren mendeak eta zatiezinak dira.

Iheslarientzako Nazio Batuen Goi Komisarioaren Bulegoa (INBGK, UNHCR edo ACNUR):

1950eko abenduaren 14an sortu zuen Nazio Batuen Biltzar Nagusiak. Mundu osoan, errefuxiatu eta aberrigabeak babestu eta beraien arazoak konpontzeko nazioarteko ekintza zuzendu eta koordinatzeko agindua du. Pertsona guztiek berea ez den estatu batean ere asiloa bilatu eta babesa aurkitzeko eskubidea gauzatu ahal izan dezaten bermatzeko dihardu lanean erakunde honek. Horrez gainera, errefuxiatuentzat konponbide iraunkorrak eratzen ditu, hala nola borondatezko aberriratzeara duintasun eta segurtasunez, dagokion tokian integratzea edo hirugarrengo herrialde batean birkokatzea.

Immigrazioa: Prozesu horretan, nazio edo estatu horretakoak ez diren pertsonak herrialde batean sartzen dira, bertan integratzeko asmoz.

Lan (egiteko) baimena: Estatu bateko agintari eskudunek pertsona atzeritar bati emaniko legezko agiria, migratzaileak estatu horretan lan egiteko beharrezkoa duena.

Migrazioa: Populazioaren mugimendua, beste estatu bateko edo estatu barneko beste lurralde baterantz; migrazioan pertsonen mugimendu guztiak sartzen dira, tamaina, osaketa edo kausak zeinahi direla ere. Halakotzat jotzen dira errefuxiatuen, lekuz aldatutako pertsonen, deserrotu edo arrotzatutako eta migratzaile ekonomikoen migrazioak.

Pertsona asilo-eskatzailea: Pertsona horrek beste herrialde batean errefuxiatu izaera aitortzeko eskatzen du eta, eskaera gauzatu bitartean, zain dago.

Pertsona desplazatua: Pertsona errefuxiatuak bezala, pertsona desplazatuak etxea utzi behar izan du, bizia arriskuan zuelako. Kasu honetan, ordea, desplazatuak ez du mugarik gainditu eta bere herrialdean bertan bizileku seguruaren bila dabil.

Pertsona errefuxiatua: Arraza, erlijio, nazionalitate, iritzi politiko edo bestelako arrazoiengatik jazarpena noiztearen beldur, bere herrialdetik irteten behar izan duen pertsona. Definizio honetan sartzen dira gatazka armatuetatik edo biolentzia orokorreko egoeretatik ihesi doazen pertsonak ere. Errefuxiatu izaera eskuratzeak hurrengo kontuak inplikatzeko ditu: bizitzeko baimena, nortasun eta bidaia agiriak eta lan egiteko baimena izatea.

Iturriak:

Amnesty International: <https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/campanas/yoacojo/glosario-de-terminos/>

Migrazioei buruzko Nazioarteko Antolakundea (OIM), oinarritzko glosarioa: http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_7_sp.pdf

Baliabide osagarriak

Behartutako migrazioak eta populazio errefuxiatua. Gelan jorratzekoak:

UNICEF, *Cuentos sin hadas: La historia de Ivine y Almohada*,
<https://www.youtube.com/watch?v=7fPSTajjSd4>

ACNUR Mexiko, haurrentzako ipuinak,
<http://culturacolectiva.com/7-cuentos-infantiles-que-te-acercaran-a-la-realidad-de-los-refugiados/>

#ABPRefugiados – Errefuxiatu eta migratzaileen arazoa aztertzeko diziplinarreko proiektua.

Dokumentu-baliabide sorta: laburmetraiak, binetak, grafiko interaktiboak, argazkiak, gazteentzako literatura-proposamenak, atzerriko hizkuntzan lantzeko jarduerak, etab.,
<http://abprefugiados.blogspot.com.es/>

Behartutako migrazioak eta populazio errefuxiatua. Irakasleentzat:

Web orri interesgarriak:

<https://www.es.amnesty.org>
<http://www.acnur.es/>
<https://www.proactivaopenarms.org/es>
<https://www.msf.es/>

Veinte reflexiones de una emigrante,
<https://youtu.be/671xpkNk29c>

CEAR, *Acceso a la protección: Un derecho humano*,
<http://www.cear.es/wp-content/uploads/2013/05/INFORME-FINAL.pdf>

ACNUR, *Tendencias globales: Desplazamiento forzado en 2014*,
http://acnur.es/portada/slider_destacados/img/PDF_141015184925.pdf

Oxfam, *Right to a Future: Empowering refugees from Syria and host governments to face a long-term crisis*, noviembre de 2015,
<https://www.oxfam.org/en/research/syria-refugees-right-future>

Itziar Ruiz-Giménez, “En Europa hay una batalla sobre quién tiene derecho a tener derechos”, *Ágora*,
<http://www.agora-revistaonline.com/single-post/2016/04/18/ENTREVISTAS-Itziar-RuizGim%C3%A9nez-En-Europa-hay-una-batalla-sobre-qui%C3%A9n-tiene-derecho-a-tener-derechos>

Aniztasuna eta kulturartekotasuna

Carbonell, F., “Decálogo para una educación intercultural”, *Cuadernos de Pedagogía*, 290. Bartzelona: CISSPRAXIS SA argit., 2002.

Casanova, M. A., “La interculturalidad como factor de calidad en la escuela”, en Soriano (koord.), *La interculturalidad como factor de calidad educativa*, Madril: La Muralla, 2005.

UPD VI – IMELSA, *Guía de gestión de la diversidad cultural y la convivencia*,
<http://www1.ocupacio.gva.es:8084/adient/mediateca/general/guia-didactica-de-Gestion-de-la-diversidad-cultural-y-la-convivencia.pdf>.

Fernando Relinque Medina eta Nidia Gloria Mora Quiñones, *Interculturalidad y gestión de la diversidad. El reto de la nueva sociedad*, Andaluziako Junta,

http://www.juntadeandalucia.es/export/drupaljda/interculturalidad_gestion_diversidad.pdf.

UNICEF eta Peruko Hezkuntza Ministerioa, *La interculturalidad en educación*,

http://www.unicef.org/peru/_files/Publicaciones/Educacionbasica/peru_educacion_interculturalidad.pdf.

Guía metodológica de “Transversalización del enfoque de interculturalidad en programas y proyectos del sector gobernabilidad” a partir de la experiencia del Programa “Buen Gobierno y Reforma del Estado” del Perú,

<http://centroderecursos.cultura.pe/sites/default/files/rb/pdf/Guia%20metodologica%20de%20transversalizacion%20del%20enfoco%20de%20interculturalidad.pdf>.

Educació intercultural. Alumnat d'origen estranger, Generalitat de Catalunya, Hezkuntza Saila,

<http://xtec.gencat.cat/web/content/projectes/alumnat-origen-estranger/suport-linguistic-social/publicacions/quadern-SLS-educacio-intercultural.pdf>.

Educació intercultural. Projecte de convivència i èxit educatiu, setembre de 2014, Generalitat de Catalunya, Hezkuntza Saila,

<http://xtec.gencat.cat/web/content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0063/905e9278-9ca1-4768-afb2-09c9c6288759/intercultural.pdf>

Gestio emozionala

Rafael Bisquerra, Bartzelonako Unibertsitateko Orientazio Psikopedagogikoko Taldea,

<http://www.rafaelbisquerra.com/es/educacion-emocional/objetivos-educacion-emocional.html>.

Adimen emozional eta sozialari buruzko hamar film,

<http://habilidadesocial.com/peliculas-inteligencia-emocional-y-social/>

Herritargo globala : www.kaidara.org

Intermón-Oxfam, *Centros educativos transformadores: ciudadanía global y transformación social*, Bartzelona: Intermón-Oxfam argit. 2012,

<http://www.kaidara.org/es/centros-educativos-transformadores>.

Intermón-Oxfam, *Pistas para cambiar la escuela*, Bartzelona: Intermón-Oxfam argit., 2009,

<http://www.kaidara.org/es/Pistas-para-cambiar-la-escuela>

Autorea:

Barabara Educació SCCL.

Koordinazioa:

Begoña Carmona

Herritargo Globalerako Hezitzaileen Sarea:

Hezkuntza-proposamen honetako edukiez aholkularitza eman eta jarraipena egiten du interneten diharduen Munduak Elkarlotuz-eko batzordeak, kide hauek osaturik: Pablo Cuenca, Santiago García, Esther Gutiérrez, Teresa Hernández, Flor López, Jordi Riera eta Arantza Zubizarreta.

Diseinua eta maketazioa:

Estudi Lluís Torres

Hizkuntz zuzenketa:

Albert Nolla

Ilustrazioa:

Espais Telemàtics

Itzulpena:

Karmele Hevia

Oxfam Intermón-en hezkuntza-proposamenari buruzko informazioa zabaltzeko

- Web: <http://www.oxfamintermon.org/es/que-hacemos/campanas-educacion/educacion/propuestas-educativas>
- Zatoz gurekin facebooken: “Herritargo globalera begirako hezkuntza”
<https://www.facebook.com/Educar-para-una-ciudadan%C3%ADa-global-765403543496049/>
- Correo: educacion@oxfamintermon.org

Agerkari hau Creative Commons lizentziarekin gauzatu da

OXFAM Intermón